

ĮVAIKINIMO TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMOS EUROPOS ŽMOGAUS
TEISIŲ TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

Gediminas Sagatys *

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4587
Elektroninis paštas gedisag@mruni.lt

Pateikta 2008 m. sausio 10 d., parengta spausdinti 2008 m. vasario 22 d.

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos aktualios žmogaus teisių apsaugos problemos, su kuriomis susiduriama teisiškai reguliuojant įvaikinimo santykius: teisė įvaikinti, tikrųjų (biologinių) tėvų teisės įvaikinimo atveju, įvaikinimo paslaptis (konfidencialumas) ir tinkamas įvaikinimo procesas. Pasakytina, kad reguliuodama šiuos santykius valstybė privalo atsižvelgti *inter alia* į savo tarptautinius įsipareigojimus pagal Europos žmogaus teisių konvenciją. Tai reiškia, kad valstybė privalo nuolat sekti Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką ir įgyvendindama tarptautinės teisės viršenybės principą atitinkamai derinti nacionalinius įstatymus bei jų taikymo praktiką.

Remiantis Teismo praktikos analize straipsnyje teigiama, kad kompetentingų valstybės institucijų priimtas įvaikinimo aktas *ipso iure* sukuria ryšį, saugomą Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnio. Ši aplinkybė tampa itin svarbi svarstant įvaikinimo pagrįstumo ir biologinių vaiko tėvų teisių klausimus įvaikinimo atveju. Daroma išvada, kad siekiant išvengti socialinės inžinerijos pavojaus vaikui kitos šeimos (tėvių) gali būti ieškoma tik po to, kai įrodomas visiškas biologinių tėvų netinkamumas ar negalėjimas juo rūpintis. Be to, įvaikinimo bylose išskirtinė reikšmė turi būti teikiama paties vaiko nuomonei. Šis kriterijus iš esmės gali būti laikomas valstybės veiksmų atitiktis Europos žmogaus teisių konvencijos reikalavimams garantu.

Straipsnyje taip pat analizuojami didelio rezonanso sulaukę Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose, kuriose buvo vertinami asmens tinkamumo įvaikinti kriterijai ir įvaikinimo paslapties apsaugos klausimai. Daroma išvada, kad šiose srityse aiškių gairių Europos Žmogaus Teisių Teismas iki šiol nėra nustatęs: valstybėms paliekama gana didelė vertinimo ir veiklos laisvė, jei jų priimti sprendimai yra grindžiami vaiko teisių ir interesų apsauga. Tačiau Europos teisė nuolat derinama, tad manytina, kad ši laisvė ateityje gali būti siaurinama.

Pagrindinės sąvokos: įvaikinimas, Europos žmogaus teisių konvencija, žmogaus teisės, vaiko teisės.

IVADAS

Įvaikinimo teisinis reguliavimas Lietuvoje grindžiamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) [1] normomis. Be nacionalinių įstatymų, reglamentuojančių įvaikinimo procedūras, įvaikinimo teisinio reguliavimo institutą sudaro Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (toliau – Vaiko teisių konvencija) [2] ir specializuotos 1993 m. gegužės 29 d. Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje [3] normos, taikomos tiesiogiai kartu su nacionaliniais įstatymais nagrinėjant užsienio

šalių piliečių prašymus įvaikinti vaikus – Lietuvos piliečius.

Atkreiptinas dėmesys, kad įvaikinimo teisiniai santykiai yra susiję su pagrindinių žmogaus teisių įgyvendinimu. Todėl nenuostabu, kad šiems santykiams reguliuoti *inter alia* taikytini tarptautiniai žmogaus teisių aktai. Tarp jų išskirtinę vietą užima 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽTK arba Konvencija) [4].

EŽTK nėra specializuotas vaiko teisių aktas, ji negarantuoja asmenims nei teisės įvaikinti, nei būti įvaikintam. Atsižvelgiant į tai svarbu išsiaiškinti, kokios įvaikinimo teisinio reguliavimo problemos atsiskleidžia taikant Konvenciją ir kokius žmogaus teisių standartus įvaikinimo srityje ji skiria nacionaliniams įstatymų leidė-

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas.

jui bei teismų praktikai. Šių standartų pagrindas – Konvencijos 8 straipsnis, įpareigojantis valstybes dalyves gerbti kiekvieno asmens teisę į privatų ir šeimos gyvenimą. Analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir Teismas) praktiką matyti, kad šeimos gyvenimo gerbimo principo turinys įvaikinimo procese apima biologinės ir socialinės tėvystės pusiausvyros paiešką, tinkamumo įvaikinti kriterijus, įvaikinimo konfidencialumo apsaugą ir kai kuriuos procesinius įvaikinimo bylų nagrinėjimo ypatumus. Šiame straipsnyje mėginame plačiau pažvelgti į kiekvieną iš jų.

1. SANTYKIAI, PATENKANTYS Į EŽTK 8 STRAIPSNIO REGULIAVIMO SRITĮ

Nustatant EŽTK taikymo įvaikinimo santykiams galimybes pirmiausia būtina apibrėžti jos teisinio reguliavimo ribas. Tarp daugelio Konvencijos straipsnių, susijusių su vaiko ir šeimos teisėmis¹, išskirtinę vietą užima 8 straipsnis:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“ [4].

Matyti, kad EŽTK, skirtingai nei Žmogaus teisių deklaracijoje (12 str.) [5] arba Piliiečių ir politinių teisių pakte (17 str.) [6], siekiama apsaugoti ne pačią šeimą *per se*, o tik įtvirtinama kiekvieno asmens teisę į pagarbą (angl. – *right to respect*) šeimos gyvenimui. Konvencijoje saugomas „šeimos gyvenimas“ nesietinas su kurios nors valstybės teisinėje sistemoje įtvirtinta „šeimos“ samprata. Europos Žmogaus Teisių Teismas pasilieka sau teisę kiekvienu konkrečiu atveju spręsti, ar konkretus santykis laikytinas „šeimos gyvenimu“. Taip Teismo jurisprudencijoje susiformavo autonomiška „šeimos“ samprata. Pažymėtina, kad ši samprata laikui bėgant gali keistis, kadangi keičiantis socialinio gyvenimo modeliams Konvencija privalo išlikti „gyvu organizmu“ – t. y. būti pritaikyta atitinkamo laikmečio problemoms spręsti.

Teismo jurisprudencijoje ne kartą buvo pažymėta, kad vaiko ir tėvų tarpusavio ryšys yra Konvencijos 8

¹ Kelios tiesioginės nuorodos į vaiko teises yra įtvirtintos atskiruose EŽTK straipsniuose: 1) Konvencijos 5 straipsnis leidžia sulaikyti nepilnamečių pagal teisėtą potvarkį jo auklėjimo priežiūros tikslais arba jo teisėto suėmimo tikslais dėl to, kad jis būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui; 2) Konvencijos 6 straipsnis, įtvirtinantis asmens teisę į teisingą procesą, nustato teismo proceso viešumo apribojimus, kai to reikalauja nepilnamečių interesai; 3) Konvencijos Pirmojo protokolo 2 straipsnyje garantuojama kiekvieno asmens teisė į mokslą, o valstybės dalyvės įpareigojamos gerbti tėvų teisę auklėti ir mokyti vaikus atsižvelgiant į savo religinius bei filosofinius įsitikinimus; 4) Konvencijos Septintojo protokolo 5 straipsnyje įtvirtinama su tuoktinių teisių ir atsakomybės lygybė jų vaikų atžvilgiu [4].

straipsnio saugoma vertybė. Ši mintis buvo išplėta *Johansen v. Norway* byloje, o vėliau tapo visų panašaus pobūdžio bylų sprendimo pagrindu: „pasitenkinimo jausmas, kurį jaučia tėvai ir vaikai dėl tarpusavio ryšio bei bendravimo, yra fundamentalus šeimos gyvenimo elementas. Visos valstybių vidaus priemonės, kaip nors kliudančios šiam pasitenkinimo jausmui, laikomos kišimusi į teisę, ginamą Konvencijos 8 straipsnio“ [7].

Teismo praktikoje buvo įtvirtinta, kad vaiko ir tėvų santykiai patenka į EŽTK 8 straipsnio reguliavimo sritį, nepaisant tėvų santuokinės padėties [8], jų gyvenamosios vietos (gyvenimo „po vienu stogu“ ar atskirai) [9], nepakankamo tėvystės pareigų vykdymo [10; 11] ir kita. Be to, aiškindamas „šeimos gyvenimo“ sampratą Teismas neapsiriboja vien vaikų santykiais su tėvais: „šeimos gyvenimo“ nustatymas yra fakto klausimas, priklausančias nuo to, ar vaiką su konkrečiu asmeniu sieja realūs tarpusavio ryšiai. Tai atveria galimybę plačiai aiškinti „šeimos gyvenimo“ sampratą, jos turinį užpildant vaiko ir „išplėstinės šeimos“ narių santykiais. Būtent tai leido Strasbūro institucijoms pripažinti, jog į Konvencijos 8 straipsnio apsaugos sritį patenka brolių ir seserų „šeimos gyvenimas“ [12], dėdės ir sūnėno „šeimos gyvenimas“ [13], senelių ir vaikaitių „šeimos gyvenimas“. Pavyzdžiui, nagrinėdamas *Bronda v. Italy* bylą Teismas, pakartodamas jau minėtą *Johansen v. Norway* byloje įtvirtintą principą, ėjo dar toliau: „šis principas taip pat taikomas ir tokio pobūdžio bylose kaip ši, kurioje Teismui tenka vertinti vaiko ir jo senelių, su kuriais vaikas gyveno ilgą laiką, santykius“ [14]. Manoma, kad valstybės institucijų sprendimu vaikui patekus į kitų asmenų globą, tarp jo ir globėjų susiformavęs ryšys taip pat gali pretenduoti į EŽTK 8 straipsnio apsaugą. Nors *X v. Switzerland* byloje Europos Žmogaus Teisių Komisija (veikusi iki 1998 m. lapkričio 1 d., kai įsigaliojo naujas Europos žmogaus teisių konvencijos Vienuoliktasis protokolais) globėjo ir globotinio ryšį laikė ne *šeimos*, o *privataus* gyvenimo dalimi [15], tačiau U. Kilkelly nuomone, ateityje tokių santykių teisinis vertinimas turėtų priklausyti nuo konkrečioje byloje nustatytų aplinkybių [16]. Turbūt teisingiausia būtų teigti, kad remiantis Konvencija „šeimos gyvenimu“ laikytinas tik pakankamai glaudus globėjų ir globotinių tarpusavio ryšys, užtikrinantis svarbiausių fiziologinių bei psichologinių poreikių patenkinimą tiek globėjui, tiek globotiniui.

Būtina išsiaiškinti, kokią apsaugą EŽTK suteikia tėvų ir įvaikių santykiams. Kadangi įvaikinimas, kaip ir globa, yra valstybės „sankcionuotas“ šeimos ryšio kūrimo pagrindas (skirtingai nei kiti, „natūralūs“, šeimos ryšių atsiradimo pagrindai), teisės doktrinoje ilgą laiką buvo atsargiai vertinamas jo automatiškas priskyrimas EŽTK 8 straipsnio taikymo sričiai [15]. Tačiau naujausia Teismo praktika rodo, kad įvaikinimo ir globos santykių teisiniam vertinimui taikomi kriterijai skiriasi. Globėjo ir globotinio santykių priskyrimą Konvencijoje saugomoms vertybėms gali lemti globos rūšis, forma, trukmė ir kiti kriterijai. Tuo tarpu šeimos santykiai, atsirandantys įvaikinus, patenka į EŽTK apsaugos sritį automatiškai – t. y. dėl paties įvaikinimo fakto. Šį teiginį

geriausiai iliustruoja 2004 m. birželio 22 d. Teismo sprendimas *Pini and Others v. Romania* byloje, kurioje Teismas pripažino, kad tėvių ir įvairių santykių gali patekti į Konvencijos 8 straipsnio apsaugos sritį net ir tuo atveju, kai sprendimas dėl įvaikinimo nebuvo praktiškai įgyvendintas [17].

Aptariamojoje byloje pareiškėjai – dvi įvaikintųjų (Italijos piliečių) šeimos – skundėsi, kad Rumunijoje atlikus visas įvaikinimo procedūras, kurių metu joms buvo suteikta teisė įvaikinti vaikus, gyvenančius globos namuose, šios valstybės institucijos taip niekada ir neperdavė joms vaikų. Rumunijos vyriausybė gynėsi, kad šios šalies teismų priimtų sprendimų nevykdymas buvo grindžiamas pačių įvaikintųjų nenoru vykti į Italiją pas savo tėvus bei jų prisirišimu prie įprastos aplinkos (nustatyta, kad nagrinėjant įvaikinimo bylą abiejų įvaikintųjų nuomonė nebuvo išklaudyta: įvaikintoms mergaitėms buvo po 9,5 metų, todėl pagal Rumunijos įstatymus teismas to daryti neprivalėjo. Vėliau jos abi pareiškė tvirtą norą vykti gyventi į Italiją). Be to, Rumunijos vyriausybė aiškino, kad abi įvaikintos mergaitės, gyvenamos globos namuose, užmezgė artimus santykius su kitais ten gyvenančiais vaikais ir juos auginančiais socialiniais darbuotojais, o atskyrus jas nuo įprastos aplinkos būtų sutrikdytas jų kultūrinio ir religinio ugdymo tęstinumas bei pažeistas identitetas.

Šioje byloje Teismas pirmiausia rėmėsi ankstesne Europos Žmogaus Teisių Komisijos praktika, suformuota *X v. France* [18] ir *X v. Belgium and the Netherlands* [19] byloje. Laikoma, kad santykiai tarp įvaikintųjų ir įvaikintųjų dažniausiai yra tos pačios prigimties kaip ir šeimos santykiai, saugomi Konvencijos 8 straipsnio. Be to, Teismas pažymėjo, kad svarstant, kokias pareigas įvaikinimo srityje valstybėms numato EŽTK 8 straipsnis, jį reikia aiškinti remiantis 1993 m. gegužės 29 d. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje, 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ir 1967 m. Europos konvencija dėl įvaikinimo. Nors ir atkreipdamas dėmesį, kad šioje byloje įvaikintojai ir įvaikintieji niekada kartu negyveno ir jų nesiejo joks *de facto* šeimos gyvenimas, išskyrus įvaikintųjų pastangomis palaikomą susirašinėjimą su globos namuose gyvenančiais vaikais, Teismas pripažino, kad „tėvių ir įvaikintųjų ryšys, išplaukiantis iš teisėto įvaikinimo fakto, gali būti laikomas reikalaujančiu pagarbos, kuri teikiama Konvencijos 8 straipsnyje saugomam šeimos gyvenimui“. Tačiau Teismas, net ir nustatęs, kad abiejų pareiškėjų porų ir įvaikintųjų mergaičių santykiai patenka į Konvencijos 8 straipsnio apsaugos sritį, vis dėlto atmetė pareiškėjų skundą dalyje dėl šio straipsnio pažeidimo. Buvo konstatuota, kad pareiškėjų noras sukurti šeimos santykius su įvaikintais yra teisėtas, tačiau pagal Konvencijos 8 straipsnį nelaikytinas absoliučiu, nes nėra suderintas su pačių vaikų atsisakymu vykti gyventi į Italiją.

Nepaisydamas neigiamos išvados dėl galimo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo Teismas pripažino, kad Rumunija pažeidė Konvencijos 6 straipsnį, apimančią *inter alia* teisę į priimtų teismo sprendimų efektyvų įgyvendinimą. Nors ir pripažįstant, kad priverstinis spren-

dimų vykdymas tokio pobūdžio bylose „yra labai jautrus reikalas“, buvo konstatuota, kad įsiteisėjusių sprendimų dėl įvaikinimo nevykdymas „paneigė jų privalomą pobūdį ir pavertė eilinėmis rekomendacijomis“. Tokia padėtis, Teismo vertinimu, „yra nesuderinama su teisinės valstybės ir teisinio tikrumo principais nepaisant potencialiai ją pateisinančių priežasčių“ [17].

Aptariamas sprendimas yra gana kontroversiškas, kadangi jame priešinama dvi Konvencijoje ginamos teisės: teisė į pagarbą šeimos gyvenimui ir teisė į teisingą procesą. Šią kontroversiją geriausiai atspindi teisėjų C. Birsano, W. Thomasseno, K. Jungwierto ir L. Loucaideso pareikštos atskirosios nuomonės bylos, kuriose polemizuojama su Teismo daugumos priimtu sprendimu. Vienų teigimu, šiomis aplinkybėmis Konvencija apskritai nebuvo pažeista, kiti įrodinėja, kad asmens procesinių ir materialinių teisių išskyrimas svarstant Konvencijoje ginamų vertybių pažeidimo klausimą buvo nepagrįstas [17]. Nepaisant to *Pini* byla leidžia daryti keletą svarbių išvadų. Pirma, ji dar kartą primena, kad santykių, galinčių tapti EŽTK 8 straipsnio apsaugos objektu, sąrašas nėra baigtinis: konkrečių santykių vertinimas priklauso tiek nuo šių santykių turinio (kiekybinių ir kokybinių charakteristikų), tiek nuo jų formos (jų vertinimo remiantis valstybės nacionaline teise). Antra, *Pini* byloje Teismo argumentacija yra pagrindas teigti, kad kompetentingų valstybės institucijų priimtas įvaikinimo aktas *ipso iure* sukuria ryšį, saugomą EŽTK 8 straipsnyje. Labai svarbu, kad šis ryšys, skirtingai nei globos atveju, pagal Konvenciją vertinamas ne kaip asmens *privataus*, bet kaip jo šeimos gyvenimo dalis. Trečia, aptariamojoje byloje Teismas galutinai suformavo vaiko nuomonės, kaip esminio kriterijaus, lemiančio valstybės veiksmų vertinimą (jų suderinamumą su Konvencija), koncepciją. Akivaizdu, kad ši koncepcija, pradėta byloje, susijusiose su vaiko gyvenamosios vietos nustatymu ir skyriumi gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo teisėmis², nuo šiol tampa svarbi teisiškai reguliuojant ir įvaikinimo santykius. Yra pagrindo manyti, kad toks požiūris geriausiai atitinka vaiko interesus, nes leidžia išsaugoti ryšius su asmenimis, kurie yra jam svarbūs, kartu garantuodamas šių asmenų teisę reikalauti, kad valstybė vykdytų pozityvią pareigą – t. y. imtųsi priemonių jų šeimos ryšiams su vaiku užtikrinti³.

² Pavyzdžiui, *Kutzner v. Germany* ir *Sommerfeld v. Germany* byloje Teismas konstatavo, kad atsisakymas tenkinti tėvo (motinos) prašymą leisti bendrauti su vaiku grindžiamas išimtinai vaiko išreikšta neigiama nuomone dėl tokio bendravimo galimybes, neprieštarauja EŽTK [20, 21]; *Hokkannen v. Finland* byloje buvo pripažinta, kad Valstybės nesugebėjimas užtikrinti teismo sprendimo dėl bendravimo su vaiku (laiko požiūriu) pažeidžia EŽTK 8 straipsnį tol, kol vaikas pats neišreiškė nenoro bendrauti [22]; *Kallo v. Hungary* byloje Teismas pripažino, kad valstybės pareiga imtis priemonių, kad būtų palengvintas vieno iš tėvų, kuriam nesuteiktos globos teisės, bendravimas su vaiku skyrybų proceso metu ar po skyrybų, nėra absoliuti, jei pats vaikas priešinosi tokiam bendravimui [23].

³ Pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas vaiko nuomonės reikšmę įvaikinimo byloje suvokia tinkamai. CK 3.164 straipsnio 1 dalyje vaiko nuomonei, atsižvelgiant į svarstomą klausimą, suteikiama dvejopa reikšmė: a) kai svarstomas bet koks su vaiku susijęs klausimas, vaikas, sugebantis suformuluoti savo požiūrį, turi būti išklaudytas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma, – per atstovą ir priimančią sprendimą į jo norus turi būti atsižvelgta, jei tai neprieštarauja paties vaiko intere-

2. BIOLOGINĖS IR SOCIALINĖS TĖVYSTĖS PUSIAUSVYROS PAIEŠKA ĮVAIKINIMO PROCESE

Priimant sprendimą dėl įvaikinimo paprastai nutraukiami visi įvaikio ir jo biologinių tėvų *de facto* ir *de iure* saitai, kuriuos pakeičia naujas tėvų ir įvaikių ryšys. Pavyzdžiui, pagal CK 3.227 straipsnio 1 dalį, įvaikinimu panaikinamos tėvų ir vaikų bei jų giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos ir sukuriama naujas tėvų ir vaikų bei jų giminaičių ir įvaikių bei jų palikuonių kaip giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos. Todėl labai svarbu, kad šis institutas užtikrintų teisingą dviejų šalių – biologinių tėvų ir tėvų interesų pusiausvyrą. Tik įrodžius, kad biologiniai tėvai yra visiškai netinkami auginti vaiką, jam gali būti ieškoma kitos šeimos. Priešingu atveju iškyla pavojus „nuslysti“ į socialinę inžineriją, kai ne šeima, o valstybė turės lemiamą balsą sprendžiant, kaip turi būti auklėjami vaikai, kokios vertybės jiems turi būti diegiamos, kokioje aplinkoje jie turi augti ir kt. [24]. Pažymėtina, kad neribotas valstybės vaidmuo sprendžiant, kas ir kaip turi auginti vaikus, asocijuojasi su totalitariniu režimu, šeimos autonomijos ir žmogaus teisių nepaisymu.

Strasbūro institucijoms ne kartą teko nagrinėti biologinių tėvų skundus dėl galimo EŽTK pažeidimo įvaikinimo atveju. Šiose bylose paprastai keliami valstybės intervencijos į biologinių tėvų ir jų vaikų šeimos ryši pagrįstumo (materialinės teisės) ir tinkamo atlikimo (procedūriniai) klausimai. Valstybei atsakovei tenka įrodinėti, kad įvaikinimas buvo atliktas pagal galiojančius įstatymus siekiant teisėto tikslo – užtikrinti vaikui geriausią aplinką vystytis. Tačiau sunkiausias uždavinys valstybei tenka įrodinėjant trečiąją Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje nurodytą kriterijų – pritaikytos priemonės (įvaikinimo) būtinumą demokratinėje visuomenėje, t. y. pagrindžiant, kad nutraukti prigimtinį vaiko ryši su biologiniais tėvais ir pakeisti jį nauju ryšiu su įvaikintais buvo būtina. Tokio pobūdžio bylose, nors ir netiesiogiai, Teismui tenka spręsti biologinės ir socialinės tėvystės kolizijos problemą: konstatavus, kad biologinės tėvystės pakeitimas socialine buvo nepagrįstas, daroma išvada, kad valstybė pažeidė savo tarptautinius įsipareigojimus pagal EŽTK 8 straipsnį. Ir atvirkščiai, pripažinus, kad pakeisdama prigimtinį vaiko ir tėvų ryši dirbtiniu, valstybė neperžengė jai suteiktos veiklos laisvės ribų, laikoma, kad Konvencija nebuvo pažeista.

Štai *Keegan v. Ireland* byloje Teismas nusprendė, kad net tuo atveju, kai tėvą ir vaiką sieja tik kraujo ryšiai, biologinis tėvas gali reikalauti teisinio „šeimos gyvenimo“ pripažinimo ir atitinkamų procesinių teisių suteikimo svarstant jo vaiko įvaikinimo klausimą. Šioje byloje Teismas konstatavo, kad nesantuokinio vaiko įvaikinimas, neinformuojant tikrojo (biologinio) tėvo ir nesant jo sutikimo, neatsižvelgiant į tai, kad tėvo ir motinos santykiai nutrūko prieš vaiko gimimą, laikytinas

asmens teisės į šeimos gyvenimo gerbimą pažeidimu. Teismas, nuosekliai sekdamas ankstesnėse bylose išplėtotą koncepciją, jog tam tikromis aplinkybėmis EŽTK 8 straipsnis saugo ne tik esamą, bet ir ketinamą (numatomą) šeimos gyvenimą, konstatavo, jog „šioje normoje vartojama šeimos sąvoka neapsiriboja santuokos pagrindu sukurtais santykiais ir gali apimti kitus *de facto* „šeimos“ ryšius, asmenims (vaiko tėvams – *aut.*) gyvenant ne santuokoje. Laikoma, kad gimęs vaikas *ipso iure* laikytinas tokio šeimos darinio dalimi nuo pat jo gimimo momento. Iš to plaukia, kad šiuo atveju tarp vaiko ir jo tėvų egzistuoja ryšys, reiškiantis „šeimos gyvenimą“ [25].

Biologinės ir faktinės (socialinės) tėvystės santykio problemą Teismui teko spręsti ir *Soderback v. Sweden* byloje. Joje buvo nustatyta, jog pareiškėjas (biologinis vaiko tėvas) niekada negyveno kartu nei su vaiku, nei su jo motina. Praėjus 8 mėnesiams po vaiko gimimo motina sudarė santuoką su kitu vyru bei nutraukė ir taip fragmentiškus pareiškėjo bandymus pamatyti vaiką. Nors pareiškėjas kreipėsi į socialines institucijas prašydamas užtikrinti jam galimybę bendrauti su vaiku, tačiau beveik tuo pačiu metu vaiko motinos sutuoktinis kreipėsi į teismą su prašymu įvaikinti vaiką. Nepaisant pareiškėjo prieštaravimų, pagal Švedijos įstatymus, tai nebuvo kliūtis įvaikinti. Todėl Švedijos teismas, konstatuodamas, kad įvaikinimas šiuo atveju geriausiai atitiko vaiko interesus, patenkino vaiko motinos sutuoktinio prašymą įvaikinti, todėl pareiškėjas galutinai prarado visus ryšius su vaiku. EŽTT atmetė pareiškėjo peticiją dėl asmens teisės, įtvirtintos Konvencijos 8 straipsnyje, pažeidimo, konstatuodamas, kad įvaikinimas buvo atliktas pagal įstatymus, o juo buvo siekiama teisėtų tikslų apsaugant vaiko teises. Esminiu motyvu laikydamas ryšio tarp vaiko ir tikrojo (biologinio) tėvo silpnumą bei nepastovumą Teismas pripažino, kad minėto sprendimo pasekmės nebuvo neproporcingos pareiškėjo teisės į pagarbą šeimos gyvenimui suvaržymui [26].

Abejotina, ar minėti pavyzdžiai leidžia daryti bet kokius apibendrinimus dėl biologinės ir socialinės tėvystės santykio įvaikinimo procese. Vargu ar galima kalbėti ir apie aiškų dviejų konkuruojančių interesų (biologinio ir socialinio) pusiausvyrą, išplaukiančią iš Konvencijos. Tačiau skirtingi Teismo sprendimai savo pobūdžiu panašiose *Keegan* ir *Soderback* bylose puikiai iliustruoja revizijos mechanizmą, kurį taiko Teismas vertindamas ginčijamus valstybės sprendimus dėl įvaikinimo. Pirmiausia, Teismas sprendžia, ar biologinio tėvo ir vaiko ryšys patenka į EŽTK 8 straipsnio taikymo sritį. Tam būtina išsiaiškinti, ar byloje nustatytos aplinkybės yra pagrindas konstatuoti „šeimos gyvenimo“ tarp konkrečių asmenų (tarp biologinio tėvo ir vaiko) egzistavimą. Jei nustatoma, kad ryšys gali būti laikomas „šeimos gyvenimu“ kaip apibrėžta EŽTK 8 straipsnyje, toliau tirinama, ar byloje nustatytos aplinkybės leidžia konstatuoti, kad valstybė kaip nors apribojo Konvencijos saugomą vertybę – asmens „šeimos gyvenimą“. Pažymėtina, kad nagrinėjant biologinių tėvų skundus dėl jų vaikų įvaikinimo tokio apribojimo faktas visuomet būna akivaizdus. Toliau sprendžiama, ar nustatytas ap-

sams; b) svarstant klausimą dėl globėjo (rūpintojo) paskyrimo ar įvaikinimo, į vaiko norus turi būti atsižvelgiama išskirtinai [1].

ribojimas yra pagrįstas atsižvelgiant į EŽTK 8 straipsnio 2 dalyje nurodytus pagrindus. Nustatant, ar apribojimas buvo pagrįstas, labai svarbia aplinkybe tampa pirmojoje stadijoje identifikuoto „šeimos gyvenimo“ kokybiniai požymiai: kokio artumo ir ar pastovūs buvo biologinio tėvo ir vaiko santykiai, kiek jie truko iki sprendimo įvaikinti, kas lėmė įvaikinimo būtinybę ir kita. Be to, Teismas visuomet kelia klausimą, ar valstybė konkrečiomis aplinkybėmis vykdė iš Konvencijos išplaukiančias pozityvias pareigas pareiškėjų atžvilgiu: ar į bylos dėl įvaikinimo nagrinėjimą buvo įtraukti vaiko tėvai, ar buvo išklaudyta vaiko nuomonė dėl galimo įvaikinimo, ar buvo užtikrintos kitos procesinės teisės (pvz., teisė į greitą, nešališką procesą) ir kita. Pažymėtina, kad minėtų teisiškai svarbių aplinkybių sąrašas nėra baigtinis. Negalima atmesti galimybes, kad prireikus Teismas gali peržengti tradicines tyrimo objekto ribas. Pavyzdžiui, gali būti keliamas klausimas dėl valstybės pozityviosios pareigos įtraukti vaiko artimuosius giminaičius į sprendimo dėl įvaikinimo priėmimo procesą. Nors akivaizdu, kad vaiko santykiai su „išplėstinės šeimos“ nariais (seneliais, broliais, seserimis, dėdėmis, tetomis ir kt.) gali būti tokio stiprumo laipsnio, kad patektų į EŽTK 8 straipsnio apsaugos sritį, retos valstybės įstatymai įtvirtina teismo pareigą įtraukti tokius asmenis į bylą ar bent išklaudyti jų nuomonę dėl galimo įvaikinimo. Taip atveriamas kelias nutraukti Konvencijoje saugomą šių asmenų šeimos ryšį su vaiku neužtikrinant jokių procesinių saugiklių.

Atkreiptinas dėmesys, kad atitinkamos pareigos imperatyviai nenumato ir Lietuvos Respublikos įstatymai. Tiesa, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 484 straipsnio 2 dalyje numatyta teismo pareiga apie įvaikinimo bylos nagrinėjimą pranešti pareiškėjui, kitiems asmenims, pareiškusiems norą įvaikinti tą patį vaiką, valstybinei įvaikinimo institucijai, valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai ir kitiems suinteresuotiems asmenims [27]. Tačiau „kitų suinteresuotų asmenų“ samprata gali būti aiškinama nevienodai. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 31 d. nutarimo Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“ 11 punktą gali sudaryti pagrindą klaidingai išvadai, kad asmenų, kurių nuomonė įvaikinimo klausimu gali būti svarbi, sąrašas tarptautinio ir vidinio įvaikinimo atveju skiriasi, o artimųjų giminaičių įtraukimas būtinas tik tarptautinio įvaikinimo atveju [28]. Todėl labai svarbu, kad įvaikinimo bylas nagrinėjantys teismai tinkamą dėmesį skirtų visų asmenų, kurie galėtų būti suinteresuoti sprendimu byloje, identifikavimui, o nustatę tokius asmenis privalomai įtrauktų juos į bylą.

Pažymėtina, jog būtent procesinis aspektas įvaikinimo byloje dažniausiai būna valstybių atsakovių Achilo kulnas. Šią aplinkybę lemia tai, kad Teismas paprastai būna linkęs suteikti valstybėms tam tikrą veikimo laisvę (angl. *margin of appreciation*) vertinant priimamų sprendimų atitikimą vaiko interesams. Tačiau tuo pačiu metu labai atidžiai stebima, ar ginčijamų sprendimų priėmimo procesas buvo tinkamas. „Tinkamo“ proceso reikalavimus pirmiausia nustato pačios valstybės nacio-

nalinė teisė, todėl revizuojami sprendimai visada patikrinami nacionalinio teisėtumo aspektu (pagal EŽTK 8 straipsnio 2 dalį, valstybės institucijos turi teisę apriboti asmens teises tik *įstatymų nustatyta tvarka*). Tačiau Teismas niekada neapsiriboja vien priimtų sprendimų suderinamumu su nacionaline teise patikra: akivaizdu, kad atitinkami procesiniai reikalavimai įvaikinimo procesui išplaukia ne tik iš Konvencijos 6 straipsnio, *expressis verbis* įtvirtinančio asmens teisę į teisingą procesą, bet ir iš Konvencijos 8 straipsnio [plačiau žr. 29, p. 76–79]. Tai reiškia, kad valstybės siekdamas neprasilenkti su Konvencijos reikalavimais privalo nuolat sekti Teismo praktiką ir, įgyvendindamos tarptautinės teisės viršenybės principą, atitinkamai derinti nacionalinius įstatymus bei jų taikymo praktiką.

3. GALIMYBĖ ĮVAIKINTI IR TINKAMIAUSIŲ ĮTĖVIŲ PAIEŠKA

Įvaikinimas neretai būna vienintelė prielaida užtikrinti vaiko teisę augti ir būti globojamam šeimoje. Kartu įvaikinimas patenkina svarbius įtėvių poreikius, kurių jie negali ar nenori patenkinti kitaip. Labai svarbu, kad vaikui būtų surasta pati tinkamiausia šeimos aplinka, kurioje jis galėtų augti ir visapusiškai vystytis. Todėl parenkant įvaikintojus taikomi įvairūs galimybes įvaikinti kriterijai ir tinkamiausių įtėvių paieškos mechanizmai, grindžiami prioritetingos vaiko teisių ir interesų apsaugos principu. Pavyzdžiui, CK 3.210 straipsnis nurodo asmenis, galinčius įvaikinti. Norintis įvaikinti asmuo turi būti: 1) pilnametis iki penkiasdešimties metų (išimtiniais atvejais teismas gali leisti įvaikinti ir vyresnio amžiaus asmenims); 2) tinkamai pasirengęs įvaikinti; 3) susituokęs (išimtiniais atvejais leidžiama įvaikinti nesusituokusiam asmeniui ar vienam iš sutuoktinių); 4) veiksnus; 5) iki tol tinkamai vykdęs tėvo (motinos) ar globėjo (rūpintojo) pareigas; 6) įtrauktas į asmenų, norinčių įsivaikinti vaiką, apskaitą, kurią tvarko valstybinė įvaikinimo institucija (šis reikalavimas netaikomas vaiko motinos (tėvo) sutuoktiniui ir giminaičiams). To paties straipsnio 6 salyje numatyta, kad tuo atveju, jeigu tą patį vaiką nori įvaikinti keli įvaikintojai, pirmenybė atsižvelgiant į vaiko interesus teikiama: 1) giminaičiams; 2) sutuoktiniams; 3) asmenims, įvaikinantiems seseris ir brolius kartu; 4) Lietuvos Respublikos piliečiams; 5) asmenims, įvaikinantiems savo sutuoktinio vaikus ir įvaikius; 6) asmenims, kurių šeimoje auklėjamas ir išlaikomas vaikas, kurį norima įvaikinti [1].

Nors minėtus kriterijus ir mechanizmus pasirenka kiekviena valstybė savarankiškai, svarbu išsiaiškinti, koks jų santykis su Konvencijos 14 straipsnyje įtvirtintu nediskriminacijos principu, t. y. „naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“ [4]. Kyla klausimas, ar šis principas įvaikinimo atveju reiškia, kad valstybė gali spręsti, ar asmuo tinkamas ir/ar tai pirmumo teisė įvaikinti tik remdamasi ob-

jektyviais kriterijais (pasirengimas įvaikinti, sveikatos būklė, gyvenimo sąlygos ir kt.), ar valstybė gali atsižvelgti į daugiau kriterijų (įtėvių tautybė, pilietybė, amžius, socialinė padėtis, religiniai įsitikinimai ir kt.). Šio klausimo svarbą lemia plečiamasis Konvencijos 14 straipsnyje nustatytų nediskriminavimo pagrindų traktavimas: Teismo praktikoje pripažįstama, kad EŽTK 14 straipsnyje nurodytų kriterijų, kuriais vadovaujantis diskriminacija draudžiama, sąrašas yra ne baigtinis, bet pavyzdinis [plačiau žr. 29, p. 152].

Tai, kad aptariamoji problema yra aktuali, geriausiai iliustruoja 2007 m. birželio 28 d. Teismo sprendimas *Wagner and J.M.W.L. v. Luxembourg* byloje. Joje pareiškėjos (įvaikintoja ir įvaikinta mergaitė) skundėsi teisių, ginamų EŽTK 6, 8 ir 14 straipsniuose, pažeidimu Liuksemburgo institucijoms atsisakius pripažinti Peru atliktą įvaikinimą remiantis nacionaliniais įstatymais, ribojančiais pavienių asmenų (ne sutuoktinių) įvaikinimo teisę. Teismas, nagrinėdamas bylą, atkreipė dėmesį, kad nė vienoje iš 46 valstybių Europos Tarybos narių nėra nustatyta absoliutaus draudimo įvaikinti nesusituokusiems asmenims. Teismas taip pat pažymėjo, kad priimdami sprendimą nepripažinti įvaikinimo Liuksemburgo teismai neatsižvelgė į socialinę realybę (santykius, susiklosčiusius tarp pareiškėjų po Peru atlikto įvaikinimo) bei nukrypo nuo ankstesnės ilgametės praktikos, kai tokio pobūdžio įvaikinimai buvo pripažįstami (konstatuotas pareiškėjų teisėtų lūkesčių pažeidimas). Konstatavus, kad taip buvo apribotos pareiškėjų teisės, ginamos EŽTK 8 straipsnio, toliau buvo tiriama, ar Liuksemburgo teismų sprendimai nebuvo diskriminaciniai pareiškėjų atžvilgiu. Šiuo požiūriu Teismas pažymėjo, kad atsisakius pripažinti įvaikinimą, J. M. (įvaikinta mergaitė) buvo diskriminuojama kitų vaikų, kurių įvaikinimas buvo pripažintas Liuksemburge, atžvilgiu. Nerasdamas argumentų, pateisinančių tokį skirtingą traktavimą, Teismas pripažino, kad valstybė pažeidė pareiškėjos teises, ginamas EŽTK 8 ir 14 straipsniuose [30].

Aptariamoju požiūriu labai svarbus precedentas buvo suformuluotas 2002 m. *Frette v. France* byloje. Pareiškėjas skundėsi savo teisių, ginamų EŽTK 8 ir 14 straipsnių (teisės į pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui ir teisė nebūti diskriminuojamam), pažeidimu, nurodydamas, kad Prancūzijos institucijos atmetė prašymą būti įrašytam į potencialių įtėvių sąrašą remdamosi jo homoseksualumu. Byloje nustatyta, kad pareiškėjo homoseksualumas buvo vienintelis veiksnys, lėmęs neigiamą socialinių institucijų išvadą dėl jo galimybės įvaikinti, kadangi pagal Prancūzijos įstatymus, nesusituokusiems ir nesudariusiems partnerystės vyrams teisė įvaikinti tiesiogiai nebuvo apribota. Nagrinėdamas pareiškėjo skundą Teismas pirmiausia pažymėjo, kad pati EŽTK nesuteikia teisės įvaikinti. Tačiau nurodydamas, kad Prancūzijos civilinis kodeksas įtvirtina tokią teisę, pripažino, kad pareiškėjo teisės, įtvirtintos Konvencijos 8 straipsnyje, buvo apribotos. Nagrinėdamas, ar šis apribojimas buvo pagrįstas, Teismas pakartojo, kad „seksualinė orientacija neabejotinai priklauso Konvencijos 14 straipsnio sričiai“, tačiau nurodė, kad valstybėse Konvencijos dalyvėse dar nėra susiformavęs vienodo

reguliuojamo standartas (angl. *common ground*) homoseksualistų teisės įvaikinti klausimu: nors dauguma susitariančiųjų valstybių nedraudžia tokiems asmenims įvaikinti, jose, Teismo vertinimu, „neįmanoma atrasti vienodų principų šiuo socialiniu klausimu“. Be to, Teismas pažymėjo, kad „mokslinė bendruomenė (...) nesutaria dėl galimų pasekmių vaikui įvaikinus jį vienam ar dviem homoseksualiems įtėviams“, o „nepriklausomų mokslinių tyrimų šioje srityje stinga“. Atsižvelgdamas į tai, kad įvaikinant pirmiausia siekiama užtikrinti vaiko interesus, Teismas konstatavo, kad Prancūzija šioje byloje neperžengė jai paliktų veiklos laisvės ribų (angl. *margin of appreciation*) ir nepažeidė Konvencijos [31].

Šis Teismo sprendimas teisinėje literatūroje neretai kritikuojamas. U. Kilkelly teigimu, Teismas neatkreipė dėmesio į tai, kad pareiškėjo tinkamumo įvaikinti vertinimas, o jis ir buvo šios bylos objektas, yra tik vienas iš dviejų žingsnių įvaikinimo procese. Autorės nuomone, seksualinė orientacija, kaip veiksnys, galėjo būti vertinama tik antrajame įvaikinimo etape (priimant galutinį sprendimą), todėl Teismas šioje byloje neturėjo pagrindo nukrypti nuo ankstesnio netolerantiško požiūrio į diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos (čia autorė pirmiausia turi omenyje *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal* bylą, kurioje Portugalijos teismo sprendimas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo su motina, grindžiamas tėvo homoseksualumu, buvo pripažintas prieštaraujančiu Konvencijai). Be to, autorė išvelgia spragą Teismo sprendime ir nurodo, kad po jo apskritai tampa neaišku, ar bendras draudimas įvaikinti, taikomas tam tikroms asmenų kategorijoms (pvz., homoseksualistams), būtų suderinamas su EŽTK, ar atitinkamas asmenų charakteristikos laikytinos veiksniumi, kurio įtaką vaikui reiktų aiškintis kiekvienu atveju atskirai [32].

Kritiškai Teismo sprendimą įvertino ir T. W. Stone'as. Jo manymu, tokių jautrių klausimų kaip homoseksualistų teisė įvaikinti priskyrimas valstybės veiklos laisvei (angl. *margin of appreciation*) yra nepagrįstas. Be to, autorius įrodinėja, kad šioje byloje Teismas, paskirstydamas įrodinėjimo našta, visiškai nepagrįstai pritaikė prevencijos principą (angl. *precautionary principle*)⁴. Jo nuomone, pareiškėjo homoseksualumo nesuderinamumą su jo noru įvaikinti reikia įrodyti, tuo tarpu Prancūzijos vyriausybė to nepadare, o Teismas šiai aplinkybei neteikė reikiamo dėmesio apsiribodamas bendro pobūdžio pastabomis, kad mokslinių tyrimų šioje srityje nepakanka [33].

Sunku būtų paneigti minėtos kritikos pagrįstumą. Tačiau pasakytina, kad ją daugiausia išprovokavo pats Teismas, priskirdamas ginčo santykį Konvencijos taikymo sričiai ir imdamasis Prancūzijos veiksmų vertinimo iš esmės. Mūsų manymu, Teismo sprendimas yra diskutuotinas būtent šiuo aspektu. Minėjome, kad EŽTK neįtvirtina asmens teisės įvaikinti. Ši nuostata išplaukia

⁴ Prevencijos principo esmė yra tai, kad kai tam tikra veikla kelia žalos pavojų žmogaus sveikatai ar aplinkai, turi būti imamasi atitinkamų prevencijos priemonių, nepaisant, kad priežastinis ryšys (tarp veikos ir galimos žalos) nėra visiškai moksliskai nustatytas. Šiame kontekste įrodinėjimo našta perkeltina veikiančiam asmeniui, o ne visuomenei (valstybei).

ties iš lingvistinio Konvencijos aiškinimo, tiek iš Strasbūro institucijų praktikos [34]. Tuo tarpu Konvencijos 14 straipsnis draudžia diskriminaciją asmeniui naudojantis ne bet kokiomis, bet *Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis*. Kitų asmens teisių (nesaugomų Konvencijoje, tačiau numatytų nacionaliniuose įstatymuose) įgyvendinimo diskriminacinius aspektus reguliuoja 2000 m. pasirašytas EŽTK Dvyliktasis protokolas. Jame formuluojama svarbi nuostata, kad lygiateisiškumo principas turi būti garantuojamas ne tik Konvencijoje įtvirtintų, bet ir visoms valstybės vidaus įstatymuose numatytoms teisėms [35]. Pažymėtina, kad Prancūzijos institucijų veiksmai, kurie buvo šios bylos nagrinėjimo objektas, vyko 1991–1996 m., o skundas Teismą pasiekė 1997 metais. Atsižvelgiant į tai Teismo sprendimas priskirti pareiškėjo keliamus klausimus Konvencijos reguliavimo sričiai vertintinas kritiškai.

Besitęsiant diskusijoms dėl *Frette* byloje suformuoto precedento, 2008 m. sausio 22 d. *E.B. v. France* byloje Teismas paskelbė, jog draudimas asmeniui siekti įvaikinimo vien dėl jo seksualinės orientacijos pažeidžia Europos žmogaus teisių konvenciją. Byloje nustatyta, kad pareiškėja, pateikdama dokumentus dėl įvaikinimo, neslėpė savo seksualinės orientacijos, nurodė esanti homoseksuali ir turinti nuolatinę partnerę. Remdamasi socialinio darbuotojo ir psichologo ataskaitomis, kuriose buvo minima tėviško įvaizdžio stoka ir dviprasmiškas partnerės statusas, Prancūzijos institucijos atsisakė patenkinti E. B. prašymą įsivaikinti, atmetė paskesnius jos skundus. Teismas konstatavo, kad taip buvo pažeistos pareiškėjos teisės, ginamos EŽTK 8 ir 14 straipsnių. Savo nukrypimą nuo kiek anksčiau *Frette* byloje suformuotos praktikos Teismas daugiausia grindė faktinių aplinkybių skirtumu: buvo atkreiptas dėmesys į socialinio darbuotojo ir psichologo išvadas dėl E. B. nepriekaištingo pasirošimo įvaikinti, jos emocines savybes, būtinas vaikui auginti, – aplinkybes, kurios *Frette* byloje nebuvo nustatytos. Teismui akivaizdžiai padarė įspūdį ir tas faktas, kad, skirtingai nei *Frette* byloje, pareiškėja pateikė įrodymus apie savo nuolatinę partnerystę su kita moterimi, kuri, be kita ko, labai palaikė jos siekį įvaikinti. Vis dėlto svarbiausias veiksnys, lėmęs skirtingą bylos baigtį, mūsų manymu, buvo pasikeitęs požiūris į įrodinėjimo pareigos paskirstymą tokio pobūdžio byloje: Teismas *expressis verbis* pažymėjo, kad „valstybė, kuriai tenka įrodinėjimo našta, (...) nesugebėjo pateikti statistinės informacijos, kiek kartų akivaizdžiai netradicinės seksualinės orientacijos asmenims buvo leista ir kiek kartų uždrausta tęsti įvaikinimo procedūras; tuo tarpu tokia informacija apie administracinę praktiką pati savaime būtų galėjusi įrodyti arba paneigti diskriminacijos faktą šioje byloje“.

Sunku prognozuoti *E.B. v. France* bylos precedentinę reikšmę. Tai rodo ne tik gana menka trijų teisėjų balsų persvara (10 prieš 7), kuria sprendimas buvo priimtas Teismo Didžiojoje Kolegijoje, bet ir po jo kilusi audringa visuomenės reakcija. Akivaizdu tik tai, kad sprendžiant būsimų tėvių tinkamumo ir/ar pirmenybės įvaikinti klausimą turi būti vengiama diskriminacinių kriterijų. Žinant, kad šių kriterijų sąrašas Europos Žmo-

gaus Teisių Teismo praktikoje iki šiol nėra nusistovėjęs, sprendimai dėl tinkamumo ir/ar pirmenybės įvaikinti turi būti priimami atsižvelgiant ne į kurį nors potencialaus tėvio charakteristiką (ar jų visumą), o į šios charakteristikos galimas pasekmes vaikui. Šios pasekmės negali būti hipotetinės. Kiekvieną kartą jos turi būti empiriškai įrodomos – t. y. pagrindžiamas jų ryšys su atitinkama potencialaus tėvio charakteristika (ar jų visuma). Pažymėtina, kad remiantis EŽTK pateisinami tik tokie asmens teisių apribojimai, kuriais siekiama apsaugoti vaiko teises ir interesus.

4. ĮVAIKINIMO KONFIDENCIALUMAS

Įvaikinimo konfidencialumas visais laikais buvo viena svarbiausių įvaikinimo instituto problemų. Šiuo klausimu nuomonės ypač įvairios: vieni kaip absoliučią vertybę nurodo įvaikinimo konfidencialumo apsaugą, kiti mano, kad įvaikinimo konfidencialumas yra žalingas reiškinys.

Kalbant apie įvaikinimo konfidencialumą atsižvelgiant į EŽTK, itin svarbios tampa vaiko teisė žinoti savo tėvus (Vaiko teisių konvencijos (toliau – VTK) 7 straipsnis) ir jo teisė į identišumą (VTK 8 straipsnis), taip pat biologinių tėvų ir vaiko teisė į privatumą (EŽTK 8 straipsnis) bei įvaikintojų ir vaikų teisė į šeimos gyvenimo gerbimą (EŽTK 8 straipsnis). Pažymėtina, kad įvaikinimo konfidencialumo klausimu nėra vieno reguliavimo standarto ir valstybėse Europos Tarybos narėse [36]. Natūralu, kad tai nepalengvina Teismo užduoties svarstant EŽTK taikymo šioms santykiams klausimą ir netiesiogiai skatina Teismą palikti plačią veiklos laisvę (angl. *margin of appreciation*) valstybėms narėms. Kita vertus, Teismui neretai primenama, kad jo misija nėra perteikti bendrą požiūrį, vyraujantį daugumoje valstybių Konvencijos dalyvių. Teismas yra raginamas būti kūrėju ir naudodamasis jam suteikta kompetencija nustatyti asmens teisių standartus, išplaukiančius iš Konvencijos objekto ir tikslų bei pritaikytinus nūdienos sąlygoms [37, p. 102].

Kalbant apie vaiko teisę į identišumą (VTK 7 straipsnis), kuri apima ir vaiko teisę į šeimos ryšius (EŽTK 8 straipsnis), pirmiausia aptartina Teismo praktika, susijusi su vaiko teisėmis tėvystės nustatymo byloje. Šiuo aspektu paminėtina *Mikulic v. Croatia* byla, kurioje buvo keliamas klausimas dėl vaiko teisės nustatyti savo kilmę teisinėmis priemonėmis. Šioje byloje Teismas konstatavo, kad procesinių pareiškėjų teisių pažeidimas Kroatijos teismuose lėmė ne tik Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintų asmens teisių pažeidimą⁵, bet ir pozityviosios valstybės pareigos, išplaukiančios iš EŽTK 8 straipsnio, nevykdymą. Konstatuodamas šio straipsnio pažeidimą Teismas pažymėjo, kad nagrinėdami pareišk-

⁵ Teismas, nagrinėdamas skundą, pažymėjo, kad laiko tarpas, per kurį nacionaliniame pirmosios instancijos teisme buvo nagrinėjama tėvystės nustatymo byla (15 teismo posėdžių, iš jų 6 buvo atidėti, nes atsakovas, vengdamas DNR ekspertizės, neatvyko į teismą), buvo pernelyg ilgas, kad patenkintų EŽTK 6 straipsnyje įtvirtintas asmens procesines teises. Atsižvelgiant į tai buvo konstatuotas minėto Konvencijos straipsnio pažeidimas.

kimą dėl tėvystės nustatymo nacionaliniai teismai privalėjo atsižvelgti į esminį vaiko interesų principą. Tačiau Teismo nuomone, „bylos nagrinėjimo procesas neatspindėjo teisingo pareiškėjos, siekiančios eliminuoti netikrumą dėl savojo identiškumo, ir jos įtariamo tėvo, siekiančio išvengti DNR tyrimo, teisių pusiausvyros. Atsižvelgiant į tai, kad teisinė sistema buvo nepakankamai efektyvi ir nulėmė užsitęsusi pareiškėjos netikrumą dėl savo identiškumo, Konvencijos 8 straipsnis buvo pažeistas“ [38].

Svarbus precedentas, susijęs su vaiko teisės į identiškumą užtikrinimu, buvo sukurtas 1989 m. *Gaskin v. The United Kingdom* byloje. Šioje byloje pareiškėjas skundėsi, kad valstybė, atsisakydama atskleisti informaciją apie globos namus, kuriuose jis gyveno nuo ankstyvos vaikystės, pažeidė jo teisę į privataus gyvenimo gerbimą (EŽTK 8 straipsnis). Nagrinėdamas bylą Teismas pripažino informacijos, būtinos žinoti ir suprasti vaikystę ir ankstyvą vystymąsi, reikšmę ir pabrėžė, kad Konvencija gina asmens, praleidusio didžiąją dalį gyvenimo globos namuose, interesą gauti tokią informaciją. Kita vertus, Teismas įvertino, kad informacijos konfidencialumas yra svarbus visos alternatyviosios globos sistemos sėkmingo veikimo garantas. Todėl šioje byloje buvo konstatuota, kad Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintą asmens teisę pažeidžia ne pats socialinių įstaigų turimos informacijos apie vaiko globą konfidencialumas, bet tai, kad nėra atitinkamų procedūrų, kuriomis būtų sudaryta galimybė nagrinėti asmens prašymus dėl tokios informacijos atskleidimo. Taigi *Gaskin* byloje Teismas netvirtino, kad asmens teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apima ir teisę visais atvejais gauti valstybės turimą informaciją apie savo preitį. Tačiau valstybės Konvencijos dalyvės, kuriose informacija apie vaiko globą, įvaikinimą ir kitus su jo tapatybe susijusius dalykus yra konfidenciali, buvo įpareigos sukurti efektyvią informacijos administravimo sistemą, kuri užtikrintų teisę inicijuoti procedūras šiai informacijai gauti. Ši sistema privalo garantuoti vaiko, jo tėvų, globėjų ir valstybės interesų pusiausvyrą, todėl sprendžiant, ar konkreči informacija yra atskleistina, turėtų būti vadovaujamasi proporcingumo principu [39]. U. Kilkelly nuomone, Teismo retorika *Gaskin* byloje „sufleruoja, kad tokiais atvejais svarstyklės paprastai turėtų nusvirtinti vaiko teisės į identiškumą naudai“ [32].

Neatsižvelgdamas į, atrodytų, aiškius informacijos apie įvaikinimą ir globą atskleidimo principus, nustatytus *Gaskin* byloje, 2003 m. *Odievre v. France* byloje Teismas sušvelnino savo poziciją įvaikinto asmens teisės gauti informaciją apie savo praeitį klausimu. Joje Teismas pripažino, kad Prancūzijos įstatymai, suteikiantys vaiko motinai galimybę likti nežinoma tuo atveju, kai ji iškart po gimdymo palieka vaiką socialinių institucijų žinioje, nepažeidžia vaiko, vėliau pareiškusio norą sužinoti tiesą apie savo kilmę, teisės į privatą gyvenimą (EŽTK 8 straipsnis). Šioje byloje Teismas atkreipė dėmesį, kad Konvencijos 8 straipsnyje ginama pareiškėjos teisė žinoti savo biologinę kilmę turi būti vertinama atsižvelgiant į kitus konkuruojančius interesus – biologinės motinos interesą išsaugoti anonimiškumą ir vals-

tybės interesą apsaugoti vaiko ir motinos sveikatą bei siekį sumažinti nelegalių abortų bei paliktų vaikų skaičių. Teismas konstatavo, kad Prancūzija, įstatymiškai nustatydamą pusiausvyrą tarp minėtų interesų, nepažeidė jai paliekamos veiklos laisvės (angl. *margin of appreciation*) ribų [40].

Aptariamasis Teismo sprendimas mokslinės bendruomenės buvo sutiktas nevienareikšmiškai. Reprodukcinių asmens teisių gynėjai sveikino jį kaip svarbų žingsnį pripažįstant valstybės funkciją saugoti reprodukcinę moterų sveikatą [41]. Teisininkai įvertino tai kaip įvaikinimo instituto sustiprinimą ir įvaikintojų šeimų privatumo bei stabilumo užtikrinimą [42]. Tačiau teisinėje literatūroje galima rasti ir priešingų pozicijų. Teigiama, kad Teismas šioje byloje paliko Prancūzijai nepagrįstai didelę veiklos laisvę (angl. *margin of appreciation*) neatsižvelgdamas į tai, kad „anoniminių gimdymų“ samprata nėra paplitusi kitose valstybėse Konvencijos dalyvėse. Taip pat atkreipiamas dėmesys, kad Teismo sprendimas neperteikia pasikeitusios vaiko teisių paradigmos, kurioje teisė žinoti savo tikrąją kilmę užima labai svarbią vietą. Be to, apeliuojama į tai, kad sprendimas neatspindi principų, įtvirtintų Hagos konvencijoje dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarpautinio įvaikinimo srityje (30 straipsnis) ir Vaiko teisių konvencijoje (7 ir 8 straipsniai) [32].

Mūsų manymu, minėta kritika nėra visiškai pagrįsta, nes jos autoriai akivaizdžiai pervertina *Odievre* bylos precedentinę reikšmę. Pirma, šioje byloje Teismas buvo saistomas faktinių aplinkybių, nes ginčo objektas buvo ne nepilnamečio vaiko, bet suaugusio asmens teisė į identiškumą (nagrinėjant bylą pareiškėjai buvo 38 metai). Nors Teismas yra pripažinęs, kad individo interesas atskleisti savo tikrąją kilmę laikui bėgant (senstant) nesilpnėja [43], akivaizdu, kad pareiškėjos amžius negalėjo neturėti įtakos Teismo pozicijai vertinant įvaikinimo paslapties atskleidimo būtinumo ir galimų pasekmių klausimą. Antra, bylos nagrinėjimo metu (2002 m.) Prancūzijoje buvo priimtas įstatymas, numatantis galimybę įvaikintam asmeniui inicijuoti administracinę procedūrą siekiant sužinoti duomenis apie biologinius tėvus. Taip Prancūzija įgyvendino dar 1989 m. *Gaskin* byloje suformuotus imperatyvus, užtikrinančius asmens teisės į privatą gyvenimą garantijas, o pareiškėja įgijo teisę pasinaudoti galimybe, kurios skundo padavimo metu nebuvo. Taigi Teismas neabejotinai įvertino, kad šioje byloje pareiškėja nebuvo išpausta į kampa – sprendimas neatėmė iš pareiškėjos galimybės siekti informacijos apie savo kilmę.

Tai kad *Odievre* byla nepretenduoja tapti „kelrode žvaigžde“ nustatant teisių, ginamų EŽTK 8 straipsnio, standartus, rodo ir bendro šių klausimų teisinio reguliavimo paieškos visos Europos Tarybos mastu. 2006 m. kovo 8 d. Europos Tarybos Teisinės kooperacijos komitetui pristatytame pranešime apie genetinės informacijos, nesusijusios su asmens sveikata, panaudojimą konstatuojama, „kad asmens teisė žinoti savo tikrąją kilmę laikytina fundamentalia teise, susijusia su asmens orumu“ [44]. Tais pačiais metais Europos Tarybos Teisinės kooperacijos komiteto parengtos Europos konvencijos

dėl įvaikinimo projekte įvaikinto vaiko teisei žinoti savo biologinius tėvus skiriama ypač daug dėmesio. Pagal projekto 21 straipsnį įvaikintam vaikui turi būti sudaryta galimybė susipažinti su kompetentingų institucijų žinioje esančia informacija apie jo buvusius tėvus. Tiesa, projekte numatyta galimybė nustatyti teisinį reguliavimą, kuris biologiniams tėvams suteiktų teisę likti nežinomiems. Tačiau ir šiuo atveju valstybės įpareigojamos savo įstatymuose numatyti teismo teisę atskleisti tokią informaciją vaiko prašymu, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir įvertinus vaiko bei biologinių tėvų teises (valstybės yra laisvos suteikti tokią teisę ir vaikui, nesulaukusiam pilnametystės). Be to, valstybėms nustatoma pareiga saugoti visą informaciją, susijusią su įvaikinimu, mažiausiai 50 metų nuo sprendimo įsiteisėjimo [45].

IŠVADOS

1. Nors 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencija nesuteikia teisės įvaikinti ar būti įvaikintam, jos taikymo praktika rodo, kad Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga gerbti kiekvieno asmens šeimos gyvenimą sukuria atitinkamus įvaikinimo santykių teisinio reguliavimo imperatyvus. Strasbūro institucijų jurisprudencijoje šie imperatyvai buvo suformuluoti ieškant biologinės ir socialinės tėvystės pusiausvyros ir tinkamumo įvaikinti kriterijų, nustatant įvaikinimo konfidencialumo apsaugos bei procesinius įvaikinimo bylų nagrinėjimo standartus.

2. EŽTK taikymo praktika biologinių vaiko tėvų ir tėvių teisių pusiausvyros klausimu yra nevienareikšmiška. Įvaikinimas yra valstybės intervencija į biologinių tėvų ir vaiko ryšį. Sprendžiant, ar ši intervencija yra pagrįsta, svarbiausia aplinkybe tampa įvaikinamo vaiko ir jo biologinių tėvų santykių kokybinis vertinimas: jų artumas ir pastovumas, trukmė iki sprendimo įvaikinti, įvaikinimą lemiančios priežastys ir kita.

3. Nagrinėjant įvaikinimo bylą į ją būtina įtraukti visus asmenis, kuriuos su vaiku sieja EŽTK 8 straipsnyje ginamas šeimos ryšys. Šiuo požiūriu bylą nagrinėjantis teismas neturėtų pasitenkinti formaliais nacionalinių įstatymų reikalavimais ir svarstyti įtrauktinų asmenų sąrašo klausimą atsižvelgdamas į visus *de facto* vaiko ryšius su jį supančiais asmenimis. Be to, įvaikinimo byloje išskirtinė reikšmė turi būti suteikiama paties vaiko nuomonei. Šis kriterijus iš esmės gali būti laikomas valstybės veiksmų atitiktis EŽTK reikalavimams garantu.

4. Sprendžiant būsimų tėvių tinkamumo ir/ar pirmenybės įvaikinti klausimą turi būti vengiama diskriminacinių kriterijų. Tačiau šių kriterijų sąrašas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje iki šiol nėra nusistovėjęs. Todėl valstybėms paliekama gana plati vertinimo ir veiklos laisvė, jei jų priimti sprendimai gali būti pateisinami poreikiu apsaugoti vaiko teises ir interesus.

5. Asmens teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą neapima teisės visais atvejais gauti valstybės turimą informaciją apie savo praeitį. Tačiau valstybės Konvencijos dalyvės, kuriose informacija apie įvaikini-

mą yra konfidenciali, įpareigojamos sukurti efektyvią informacijos administravimo sistemą, kuri užtikrintų teisę inicijuoti procedūras šiai informacijai gauti. Ši sistema privalo garantuoti visų suinteresuotų asmenų ir valstybės interesų pusiausvyrą, todėl sprendžiant, ar konkreči informacija yra atskleistina, turėtų būti vadovaujamasi proporcingumo principu.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 60-1501.
3. Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 101-2546.
4. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 96-3016.
5. *Jungtinių Tautų žmogaus teisių deklaracija*. http://be.sam.lt/dok/liet/dekl/VISUOTINE_ZMOGAUS_TEISIU_DEKLARACIJA.pdf.
6. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3288.
7. *Johansen v. Norway*. Appl. No. 00017383/90. Ši ir kitos Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos cituojamos naudojant Teismo sprendimų paieškos duomenų bazę HUDOC. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.
8. *Marckx v. Belgium*. Appl. No. 6833/74.
9. *Berrehab v. Netherlands*. Appl. No. 10730/84.
10. *C v. Belgium*. Appl. No. 21794/93.
11. *Ahmut v. Netherlands*. Appl. No. 21702/93.
12. *Olsson v. Sweden*. Appl. No. 00010465/83.
13. *Boyle v. United Kingdom*. Appl. No. 16580/90.
14. *Bronda v. Italy*. Appl. No. 22430/93.
15. *X v. Switzerland*. Appl. No. 8257/78 Eur. Comm'n H.R. Dec. & Rep. 248, 252 (1979).
16. Kilkelly, U. *The Child and the European Convention on Human Rights*. Ashgate Publishers. 1999, p. 197.
17. *Pini and Others v. Romania*. Appl. No. 78028/01, 78030/01.
18. *X v. France*. Appl. No. 9993/82.
19. *X v. Belgium and the Netherlands*. Appl. No. 6482/74. 7 Decisions & Reports p. 75.
20. *Kutzner v. Germany*. Appl. No. 46544/99.
21. *Sommerfeld v. Germany*. Appl. No. 31871/96.
22. *Hokkannen v. Finland*. Appl. No. 00019823/92.
23. *Kallo v. Hungary*. Appl. No. 30081/02.
24. Steiner, E. *The Tensions Between Legal, Biological and Social Conceptions of Parenthood in English Law*. *Report to the XVIIIth International Congress of Comparative Law*, July 2006.
25. *Keegan v. Ireland*. Appl. No. 00016969/90.
26. *Soderback v. Sweden*. Appl. No. 00024484/94.
27. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“. *Teismų praktika*. 2000, Nr. 12.
29. Sagatys, G. *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
30. *Wagner and J.M.W.L. v. Luxembourg*. Appl. No. 76240/01.

31. *Frette v. France*. Appl. No. 36515/97.
32. Kilkelly, U. *Children's Rights in the Committed Relationships of their Parents*. <http://www.lawsociety.ie/newsite/documents/members/hrkilkelly.pdf>.
33. Stone, T. W. *Margin of Appreciation Gone Awry: The European Court of Human Rights' Implicit Use of the Precautionary Principle in Fretté v. France to Backtrack on Protection from Discrimination on the Basis of Sexual Orientation*. <http://www.law.uconn.edu/journals/cpilj/contents/archives/vol3/stone.pdf>.
34. *Di Lazzaro v. Italy*. Appl. No. 31924/96.
35. *Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* // <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/177.htm>.
36. Kilkelly, U. *Children's Rights: a European Perspective*. 4:2 *Judicial studies institute journal* 68 (2004).
37. Kilkelly, U. *The Child and the European Convention on Human Rights*. Hampshire: Ashgate Publishers, 1999, p. 102.
38. *Mikulić v. Croatia*. Appl. No. 53176/99.
39. *Gaskin v. The United Kingdom*. Appl. No. 10454/83.
40. *Odievre v. France*. Appl. No. 42326/98.
41. *Reproductive Rights in the European Court on Human Rights*. http://www.reproductiverights.org/pdf/pub_bp_RREuropeanCourt.pdf.
42. *The Question of Privacy and Equal Rights for the People Involved in Adoption. Paper presented by the State President of Sth. Aust. of the Adoption Privacy Protection Group, at the 2004 Adelaide Adoption Conference*. <http://www.familiesandcommunities.sa.gov.au/adoptions/session-36-c-Graham-McDonald.doc>.
43. *Jäggi v. Switzerland*. Appl. No. 58757/00.
44. Vlaardingerbroek, P. *Report on the use of genetic information not related to health*. http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/steering_committees/cdcj/documents/2006/CDCJ_2006_7e.pdf.
45. *Draft European Convention on Adoption*. http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/family_law_and_childrens_rights/Documents/CJ_FA_GT1_2006_1e.pdf.

PROBLEMATIC ASPECTS OF ADOPTION LAWS IN THE CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Gediminas Sagatys *

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The article deals with the most important problems of human rights' protection in regulating adoptions: the right to adopt, the balance between the interests of biological and adoptive parents, the confidentiality of adoption and due process requirements for adoption. The author suggests that national legislator must pay due attention at State's responsibilities under various international human rights instruments *inter alia* European Convention on Human Rights. Consequently case – law of the European Court of Human Rights must be monitored permanently and necessary amendments introduced in national law timely.

---

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Civil and Commercial Law Department, associate professor.

The author suggests that adoption creates a link between adopted child and adoptive parents which falls within the concept of „family life“ rather than „private life“ under Art. 8 ECHR. This assumption is of primary importance while dealing with the question of legitimacy of adoption. It also should be used while resolving tensions between biological and social parenthood in case of adoption. To avoid social engineering, the State should start searching for a new family only after demonstrating an absolute incapability or reluctance of natural parents to look after child.

The second aspect of adoption revealed in this article – due attention to child's views and wishes during adoption process, starting from decision to put a child on the list of prospective adoptees' and finishing at the implementation of decision on adoption. This criteria could be deemed as a serious indicator of State decisions' compatibility with the European Convention on Human Rights.

The article also deals with various aspects of eligibility/suitability to adopt as well as with the question of confidentiality of adoption. The most important decisions of the European Court of Human Rights are revealed and discussed here. The conclusion is drawn, that both questions are generally linked to States' margin of appreciation as far as the State can demonstrate, that it's decision is based on the best interest of the child. The author suggests, that the margin of appreciation can be narrowed here as the process of harmonisation of adoption laws is gaining momentum in Europe.

Keywords: adoption, European Convention on Human Rights, human rights, children rights.